

Олесь Ульяненко

**ВОГНЕННЕ
ОКО**

Харків
«Фоліо»

Частина перша ПУГАЧІ

Він дивиться, спостерігаючи за обертанням великого колеса часу, з тим виразом спустошення й ляку, що їх зазнають скривджені діти, спустошені украй розпусники й алкоголіки у психлікарнях, загнані туди в намарних пошуках справедливості; важко було покласти на здогад, про що від думав, віддалено вгадуючи поразку перед людьми, він — учорашній клерк-технократ із зашмульганими чорними рукавниками, згибілий за стосиками нікому не потрібного креслення, — думав про Бога і Сатану, прочуваючи залишками струхлявілої пам'яті частку себе, причетного до когось із них, виліплюючи якийсь дивне місиво, порожньо поглипаючи вологими більмами жовтих очей на вибухле червоною квіткою заграви місто. І тут із його горлянки хрипким клетотінням, мов крячання крука, що по миті розкидав хрестовидну тінь, — голосом низьким, що слався безнадійно прибитою памороззю травною, загорлав: «Я володар! Я володар! І це все моє...» — Сухими квітками тріщало багаття, ніч розгускала. Бліді, кольору обтрушеного вапна, спалахи ранку гасили племінь вогнища. Він, поглинутий поніччю власного марення, сомнамбулою поплентав до гелікоптера: «Храм височів біля самого берега. Океан непорушним білим плесом підрізав фундамент, лежав поза Храмом; Храм з облущеними стінами і вийнятими дверима, стрілчастими

вікнами піднімався догори, пронизуючи прозорість неба; він подався зором углядіти когось, можливо, заблукалих у часі схимників чи домініканців, проте почув іржання коня, схоже на дитячий плач у розтоплений червневий день, коли дощі заходять ізсередини, а небо холодне, мов у березні, подрібнене кролячими вічками зор; і тоді високе сонце розбіглося тінню дрібної ріні — сипонулося невідомо звідки, вихлюпнуло нізвідкіля Вогненным Оком; дивуючись білому спалаху, затуляючи очі, погледів гурт оголених жінок, котрі безголосо бігли рівним косяком і, видовжуючись, минали Храм. Ось вони берегом, однакові з виду, задерши нервово вилицюваті вродливі обличчя, а за ними, розкидаючи срібло гриви, тварина, подібна до коня білої масті з рогом на чолі; і Храм знову постав перед ним, приворожуючи стрункістю готичних ліній; облущені почорнілі фрески, безголові статуї завидилися йому. Щось стиснуло до крижаного, запалого нікчемного дитинного страху, мовби порозвішувало червоне ганчір'я перед зором, прогнало чужим голосом безладдя вулиць, місцин, звідки тебе давно вигнали, — кинуло до опуклого скла ілюмінатора. Він по миті одійшов...»

Полудень, безмежність золота розбивалася під ударами чорного гвинта гелікоптера, — він ще спить зібганим шкіряним мішком, повним кісток і м'яса, втуливши в сизе скло ілюмінатора щоку, — зелена металева комаха, блиснувши хижо проти оранжевого диска сонця двома більмами вікон, нахилила носа, затіпалась, розпавучивши лапи, видовжуючи тінь спиною колючого степу, наче хто бритвою пройшовся, простягнутого туди, до кошарища, умлілого в синьому мареві передзим'я, з голими шпичаками лісу. Гелікоптер бився живим створінням, обриваючи клешнюваті клубки перекотиполя, — повис, чекаючи на мурашву

люду, що витікав з усіх шпарин, звідусіль, де тільки було сховище, і грузько осів на руде розпатране крило кам'яного плато, що скидало донизу тонку стрічку води; сипонули викинуті нетерплячкою дороги з металевого нутра, глухо гвалтуючи, б'ючи підборами об рябий борт, солдати, наготові лаштуючи вороновані дула автоматів, що наразі бралися тонкою плівкою паморозі. Машина дригоніла, граючись вічками ців'я, посилаючи з черева терпкий дух мастила, дрібнячи людей насінням поузбіч, стягуючи їх у туге коло. Свинцеві дуги різали із свистом голубину покірність повітря, хльостаючи кригою в обличчя охорони, котру називали «різунами». Затуляючи очі ліктями, зирячи з-під рукавів, вартові терпляче чекали, сторожко проводячи дулами автоматів, готові стріляти на ліс, на червоні пащі яруг із брунатними обсипаними кручами; переступали з ноги на ногу, а диктатор спав, обіпершись об випукле скло ілюмінатора, відтягнувши уві сні шкіру лівої щоки, оголюючи карбоване візерунками синіх та червоних капілярів вологе більмо жовтого ока — навкруг, до памороків, гнулася рудим шовком трава, відкидаючи дзеркалом люту бронзу сонця; полудень висріблювався, розмазуючи труйну зелень низом, — сіріло, западало на темінь, проганяючи по схололій тверді неба чорні косяки птаства. «Завтра свято, Покрова», — бухтіли солдати. Вони, лякливо хрестячись, мов ненароком, зацькованими поглядами, щось говорили до себе, а офіцери стиха матюкалися, покладаючи надію на теплу горілку та затишний бордель. Посипав сніг, вицятковуючи простір чорними вирвами, піднявши вологою хвилию табунець круків. Один одірвався від зграї, розпушуючи сизе пір'я на грудях, зметнув крильми, клеочучи утробним голосом, падав чорним хрестом, тавруючи незайманість снігу, враз заламав ліве крило, колом пролетів над гелікоптером. Солдати по-псячому задерли догори

посинілі обличчя, усвідомлюючи непоправність життєвого спалаху, — ворушили безкровними шнурками губ, уже з неприхованим страхом підносили до куцої пари дихання, до напіврозтулених дебілкуватих ротів закоцюблі пальці і пробували читати молитви.

Він нарешті розклепив очі, струснувшись від епілептичного нападу марева, — сизим і загубленим зором, перевернутим у поніч ніким не баченого світу, глипаючи масно жовтими більмами, де налипли до дна очних яблук чорними голками зіниці, начебто щось угадуючи або віщуючи, що бродило далеко у голові, готове вивернутись і зжерти власну тінь, — глянув недоумкувато на чорні постаті людей, квадратною долонею штовхнув двері, ступив важкими яловими чобітьми, розчавивши першу хрумкість тонкого снігу, коротко мовив: «Вогню». Тріснуло, роз'їдаючи загусклу темряву, сухими кістками багаття; бійці чухрали багнетами всохлу вербу, стягали розлаписте гілляччя, здаючи, як шкіру, сніг; жовтим хилким полум'ям вихопило нашивки на рукавах: двоголовий кіт із пташиними крилами. Рожевими од степового вітру та безсоння очима диктатор зупинився на бійцях. Одводив погляд поворотом голови; потім рвучко викинув руки, вхопив повітря гачкуватими пальцями, гублячись жовтком очей поверх яскравого вогню десь в іржавій невіді степу, — забили пугачі далеко в лісі. Він потягнув ніздрями вологу повітря. «Пора. Уже до опівночі. Якраз пора». — Не розгинаючись, заклавши руки за спину, попрямував до автомобіля, — сухий шелест поклався під колесами «тойоти», що в степових ямах прогрібала, фарами штовхаючи, білі снопи; і відтоді як рушила машина, диктатор спросоння обмацував поглядом твердиню неба, розбурхану олов'яними ударами прожекторів гелікоптерів, що зліталися комахами, опадали разом з білими димами, завислими лахміттям над кар'єрами; він

думав зі спокоєм утраченої навіки пам'яті, але вже якось так, коли немає жалю, мовби відкинуло од жару кохання, і пірнув у холод розуму, і летів щомиті швидше в широкому просторі, котрий надихав безконечністю своєю льодяний щем; йому легше було повернутися пам'яттю — безформність, чий молох уловлював безпомилково в далекому часі, як щось кінечне його тлінної оболонки; це нашкварювало дитячим відчуттям кінця — викликали більший подив якісь звичні рухи, ніж невідоме вселенське переселення народів. Тому сама згадка про нетривкий спогад, до якого налипнуть минулі й теперішні діла, сповнювала нудьгою, драглистою скукою; лишень чув, як на скроні падає, прогинаючи жолобні, вікова паморозь. Автомобіль вихаркував рівно дорогою — це заколисувало; водій змінив напрямом, скерувавши авто на трасу, мощену за тих часів, коли він був простим директором заводу, а відтак мером міста; крізь зіплені кон'юнктивітні повіки він замилювався міццю здорових чоловічих рук, — думав про Бога й Сатану, про поглинаючий страх перед безоднею обох, об'єднавши в безум усе навколишнє, в одне ціле: жаху диктатор давно не відчував, лишень нетерплячку, яка тупо перетирала мозок; фари висмикували перші будівлі, довгі ферми з тьмяними вогниками свічок. Попереду загвалтували, — не дивився, бо знав наперед, як запізнілу пару закоханих, захмелілу і сколошкану, різуні відводять до озера, прикручують дротом свинцеві ярма — шубовснули з криком; а він поворушив злиплим язиком, сказав водієві: «Скоро світає». — «Будемо вчасно, ваша милість... Влаштуємо празничок...» — І вони проскочили кілька спорожнілих зупинок, де поузбіч дороги лежали, сходячи солодкою парою, круглястими роздутими боками корови, лінькувато задираючи роги; деякі блукали, смикаючи блаженську травичку, мугиканням у порожнє небо кличучи

пропалих хазяїв, — різуні потрошили, тренуючись, горлянки; тварини покірно віддавалися ножеві, чим ще дужче лютили вояків; корови збивалися докупи, сумними вишневими очима проводжаючи кортеж, що відкочував до кручі. Містечко недалеко. Видно сигару труби, що колись лякала, заворожувала чимось потойбічним. Це його батьківщина. Зовсім недалеко. Задрімав знову.

І, напевне, відтоді, коли прокинувся, поводячи зором по низьких пагорбах, чорних пашах яруг, — думав про видиво напівзруйнованого Храму; під шкірою заходило несподівано м'язами, бо він немов увіч бачив низькі темні комірчини, розквітчані лампадами, де образи ще досі мажуть миром, і поготів немає тут не тільки протестантської церкви, а навіть церкви, як то годиться для цієї країни, — православної; на католицизм не навернулися, а повертати пізно... Йому не треба вгадувати, бо в пам'яті тлілося: довгий, мов свиноферма, будинок, джергаве світло, а під каганцями, на лавах порозідалися баби; вони піднімаються, підходять до столу, що слугував за катедру, побожно цнотливо опускають очі долу і переказують з уст в уста Біблію — бо Святого Письма в містечку не було, а як у кого і доховалося, то у заможних, котрі ставили його поряд із томиками Віктора Гюго; комусь із бабусь поталанило щось вичитати, і з того, видно, повелось... Чи не вперше за стільки років усміх, тонкий, мов продряпаний голкою на пласкому, з гострим носом обличчі; потім той подив, поминувши несподівано минулий, навернув у майбутнє, — Віталій зловив себе на тому, що справді всяка людина лжа. І минулого боявся найбільше — відпружитися, стати ніким, коли обриднуть сподівання, надії, влада. Диктатор замилувався різунами. Вони стояли, куці, випинаючи могутні м'язи на грудях, — він добирав їх упродовж довгих років, селекціонуючи, зводячи чоловіків і жінок подібної

статури, наставивши будинків, подібних до гаремів; і за раз вони низькорослими песиками, кривоногі, повертали в його бік очі, готові кинутися й розпатрати на його погук будь-кому горлянку.

До скону ночі лишилося небагато. Авто, хлипнувши гальмами, зупинилося, — в домі темно, тільки з лівого крила веранди рідко хлюпотіло на огризок кручі світло електричного каганця; вже поскрипували, готові увібрати вологу, протрухлявілі сволоки — гнали продуті жовтими вітрами з далекого моря хмари; понизу, муру підсвічена фіолетовим дряблям місяця, непорушним свинцевим плесом лежала річка Шовгениха... Він бачить над містом маленькі напівпривиди; а над хмарами небо, а під хмарами — місто; у липкій темряві він ступав безконечно, поскрипуючи суглобами, важко переставляючи ноги, — і коли Віталій побачив будинок, де колись мешкав, де тріпотів вогник каганця кольору цвілого хліба, його до жаского пробрало, тільки в паху, і лишень у голові засвітилося білою зіркою: «Тиша — ворота у вічність...» — Потішений з того, він підіймався пагорбом до дому, скопійованого з того, де він колись мешкав; ступав, обгортаючи тишею кожен нерв, радів пружності шкіри, припливу токів крові, а в іржавих вогниках, у синіх вікнах — містечко, затоплене у млості, передчутті празника. Й тут, укотре після стількох років, Віталій почув радість свого празника — зупинку перед злетом у... Так, так, так — скільки можна угоцати доріг, дорога пані смерте, але всі ми — білі спалахи перед злетом у вічність. Ми тільки хук, подих, пилюка на цій землі... Всівшись у м'якому фотелі, вловивши таке, злякався, бо так виразно ніколи не думав, навіть не говорив на промовах, на мітингах, ще тоді, коли був студентом технічного вузу. І ось воно находило знову — це відтоді, як колись давно його батько, юрист за освітою,

ЗМІСТ

Частина перша. ПУГАЧІ	5
Частина друга. ПІД ПРАПОРОМ ДВОГОЛОВОГО КОТА.	43
ПОСТСКРИПТУМ (<i>майже мій</i>).	284